

روزشمار جنگ

سه شنبه

۲۳ اردیبهشت ۱۳۶۵

۳ رمضان ۱۴۰۶

۱۳ مه ۱۹۸۶

۳۱۰

صبح امروز، با پیگیری فرماندهی نیروی زمینی سپاه پاسداران و برگزاری جلساتی با فرماندهان یگان‌های مأمور اجرای عملیات در منطقه پیچ‌انگیزه، ضمن بحث و تبادل نظر درباره جزئیات طرح مانور، ساعت آغاز عملیات اعلام و دستورات شفاهی و کتبی برای اجرای عملیات آزادسازی منطقه پیچ‌انگیزه به یگان‌ها داده شد.

باتوجه به ادامه تحرکات ارتش عراق در جبهه‌های شمال غرب کشور و احتمال تجاوز به خطوط دفاعی دیگر، طبق تصمیم فرماندهان نظامی مقرر شد رحیم صفوی جانشین فرمانده نیروی زمینی سپاه پاسداران، که از روز گذشته برای بررسی اوضاع و طراحی عملیات آزادسازی منطقه پیچ‌انگیزه به این منطقه آمده است، امروز، عازم مناطق شمال غرب شود. عزیز جعفری فرمانده قرارگاه قدس نیز به دستور فرمانده نیروی زمینی سپاه برای فرماندهی عملیات آزادسازی پیچ‌انگیزه در منطقه حضور یافت. وی پس از برگزاری جلساتی با فرماندهان یگان‌ها و بررسی وضعیت منطقه، طرح مانور و آمادگی یگان‌ها، با صدور دستوری زمان عملیات و نکات لازم را اعلام کرد.

در اولین جلسه امروز، با حضور رحیم صفوی، عزیز جعفری، سرهنگ جمشیدی فرمانده لشکر ۱۶ زرهی ارتش و غلامرضا جعفری فرمانده لشکر ۱۷ علی بن ابی طالب (ع) سپاه پاسداران، آخرین وضعیت منطقه، گسترش دشمن و مأموریت یگان‌ها بررسی شد. رحیم صفوی طول منطقه عملیات را ۹ کیلومتر و عمق آن را ۲ تا ۴ کیلومتر اعلام و تأکید کرد که برای آزادسازی منطقه واحدهای ضدزره نقش زیادی دارند.

در نشستی دیگر نیز ضمن بررسی مجدد طرح مانور لشکر ۷ ولی عصر (عج)، نکات لازم به مسئولان این لشکر و لشکر ۱۹ فجر سپاه پاسداران یادآوری شد.

همچنین در جلسه‌ای با حضور عزیز جعفری، علی عبداللهی، علی عساکره مسئول واحد ادوات سپاه، کریمی از گروه توپخانه سپاه، عبدالمحمد رئوفی فرمانده لشکر ۷ ولی عصر (عج)، محمد کوثری فرمانده لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص) و غلامرضا جعفری فرمانده لشکر ۱۷

- علی بن ابی طالب^(ع)، طرح مانور یگان‌های عمل‌کننده بررسی و هماهنگی‌های لازم انجام شد و چگونگی پشتیبانی واحدهای ضدزره و توپخانه از یگان‌های عمل‌کننده مشخص گردید.^۱
- علاوه بر نشست‌های مذکور، در دستوری کتبی به فرماندهان لشکرهای ۷ ولی عصر^(عج)، ۱۹ فجر، ۲۷ محمدرسول‌الله^(ص)، ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) و تیپ‌های ۱۰ سیدالشهدا^(ع) و ۱۸ الغدیر زمان عملیات و سایر نکات و تذکرات لازم بدین شرح ابلاغ شد:
- «۱. ساعت (س) روز (ر) ساعت ۲۳ روز ۲۳/۲/۱۳۶۵ خواهد بود.
۲. جهت رعایت حفاظت از این ساعت سکوت رادیویی برقرار باشد.
- بدیهی است هیچ محوری منتظر آمادگی محور دیگر نخواهد شد و رأس ساعت باید عملیات آغاز گردد.
۳. باتوجه به اینکه رعایت حفاظت کامل و غافلگیری، نقش اساسی در موفقیت تک داشته، هیچ یگانی حق ستون‌کشی در رابطه با انتقال نیرو به داخل خط با اتوبوس را ندارد و حتماً به صورت تک‌تک و با کمپرسی یا توپوتا انجام گیرد.
۴. حتماً تماس با گردان را با تلفن صحرائی که به دنبال خود می‌برید، برقرار نمایید و در غیراین صورت سکوت رادیویی برقرار باشد.»^۲

۳۱۱

- عملیات شبانه نیروهای سپاه پاسداران برای بازپس‌گیری مواضع اشغال‌شده در منطقه پیچ‌انگیزه باوجود آماده‌باش یگان‌های عراقی در منطقه عمومی عملیات و درحالی‌که بخشی از توان قوای خودی در دو روز گذشته، صرف مقابله با حملات دشمن شده بود، با موفقیت نسبی آغاز شد.*
- رزمندگان در ساعت ۲۳ امشب، از سه محور در منطقه‌ای به عرض حدود ۱۰ کیلومتر میان پاسگاه مرزی بجلیه و رودخانه دویرج بدین شرح وارد عمل شدند:
۱. محور چپ لشکر ۷ ولی عصر^(عج) با ۴ گردان در منطقه مواضع قبلی گردان‌های ۱۲۵ و قدس از لشکر ۱۶ زرهی ارتش.
۲. محور وسط لشکر ۱۹ فجر با ۳ گردان در منطقه مواضع قبلی گردان ۵۰۷ (ژاندارمری).
۳. محور راست تیپ ۱۰ سیدالشهدا^(ع) با یک گردان منها در منطقه شیار ربوط.*

* فرماندهی اطلاعات رکن ۲ ستاد مشترک ارتش در پیامی به سپاه پاسداران اعلام کرد: «ساعت ۲۰:۴۵ روز ۲۳/۲/۱۳۶۵، فرماندهی کل عملیات نیروهای عراقی در منطقه عملیاتی شرفانی به کلیه واحدهای مستقر در این منطقه اعلام آماده‌باش نموده است.» [سند شماره ۷۴۸۵۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از سماجا ۲ (فرماندهی اطلاعات) به نزاجا، نهاجا، نداجا، ژاجا، سپاه، ۲۳/۲/۱۳۶۵]

** گفتنی است علاوه بر یگان‌های مذکور، لشکرهای ۱۷ علی بن ابی طالب^(ع) و ۲۷ محمدرسول‌الله^(ص) و ۱۸ الغدیر از سپاه پاسداران، هریک با چند گردان برای شرکت در عملیات بازپس‌گیری منطقه اشغالی به این منطقه آمده بودند، لیکن در روزهای گذشته در مقابله با حملات و پیشروی‌های ارتش عراق که برای تکمیل اهداف خود می‌کوشید، توانشان کاهش یافته و قادر به شرکت در این عملیات نبودند. [سند شماره ۱۳۸۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش علی عبداللهی مسئول واحد طرح و عملکرد نیروی زمینی سپاه، ۲۳/۲/۱۳۶۵]

لشکر ۱۹ فجر اولین یگانی بود که با قوای عراقی درگیر شد و پس از تصرف مواضع دشمن با لشکر ۷ ولی عصر (عج) که هم‌زمان وارد عمل شده بود، الحاق کرد. به دنبال آن تیپ ۱۰ سیدالشهدا^(ع) با دشمن درگیر شد. با گذشت چند ساعت از عملیات، قوای عراقی در برخی محورها، مخصوصاً مقابل لشکر ۱۹ فجر و تیپ ۱۰ سیدالشهدا^(ع) مقاومت کردند و در بعضی مناطق نیز مجبور به فرار شدند.^۲

راوی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ بخشی از وقایع و مکالمات فرماندهان یگان‌های عمل‌کننده با فرمانده قرارگاه، در ساعت اول نبرد با دشمن را این‌گونه گزارش کرده است: ساعت ۲۳، لشکرهای ولی عصر (عج) و فجر عملیات را با غافلگیری شروع کردند؛ ساعت ۲۳:۳۰، لشکر ۱۹ فجر و تیپ ۱۰ سیدالشهدا^(ع) در حال پیشروی بوده، وضعیت را خوب اعلام کردند؛ فرمانده لشکر فجر از فرمانده قرارگاه درخواست اجرای آتش ضدآتشبارهای دشمن را کرد؛ ساعت ۲۳:۴۸، تیپ ۱۰ سیدالشهدا^(ع) اعلام کرد که از کمین‌ها عبور کرده است و پیش می‌رود.^{۴*}

۳۱۲

در جریان دفع حمله نیروهای عراقی در شمال هورالهویزه، توسط یگان پدافندی سپاه پاسداران، یک فرمانده گروهان خودی به شهادت رسید و یک قایق و تعدادی سلاح انفرادی به غنیمت گرفته شد. براساس گزارش واحد اطلاعات قرارگاه نجف سپاه پاسداران، ساعت ۱۲:۱۵ امروز نیروهای عراقی پس از تحرکاتی در سمت چپ محور جاده خندق،** با ۸ قایق که هرکدام حامل ۸ نیروی مسلح و سلاح‌های کلاشینکف، تیربار گرینف، سیمینوف و آر.پی.جی. بودند، به سمت پایگاه شریف حمله کردند. دیدبان دکل میلاد با مشاهده مهاجمان، بلافاصله موضوع را به فرمانده نیروهای خودی اطلاع داد.** فرمانده گردان به محض دریافت پیام با حضور در پایگاه شریف فرمانده گروهان این منطقه را با قایق مسلح به دوشکا، مأمور مقابله با مهاجمان کرد.

طولی نکشید که رزمندگان با دشمن درگیر شدند، اما به دلیل نقص فنی دوشکا، فرمانده گروهان به شهادت رسید. بعد از این حادثه، نیروهای اطلاعات تیپ با سازماندهی نیروهای مستقر در منطقه، با دشمن درگیر شدند و مهاجمان را مجبور به عقب‌نشینی کردند.

باین‌حال، اجرای آتش شدید توپخانه دشمن که از ساعت ۱۲، روی مواضع رزمندگان در محور جاده خندق آغاز شده بود تا ساعت ۱۶ با شلیک بیش از ۱۴۰۰ گلوله ادامه یافت.

در پی کاهش آتش دشمن، رزمندگان مستقر در پاسگاه به طرف محل درگیری رفته و منطقه را

* ادامه شرح عملیات در روزشمار ۱۳۶۵/۲/۲۴ آمده است.

** جاده خندق در شمال هورالهویزه و از داخل هور عمود بر رودخانه دجله احداث شده است و ادامه آن به منطقه العزیر در غرب دجله می‌رسد.

*** در سند اشاره‌ای به نام یگان سپاه نشده است.

پاک‌سازی کردند و یک قایق منهدم‌شده از دشمن را که به‌جا مانده بود با تعدادی اسلحه به عقب انتقال دادند. گفتنی است دشمن بعضی به‌طور جدی مشغول فعالیت مهندسی و جابه‌جایی در دو سمت چپ و راست جاده خندق است.^۵

۳۱۳

گزارش‌های سپاه پاسداران و شهربانی حاکی از حمله قریب‌الوقوع ارتش عراق به منطقه حاج‌عمران، اقدام دشمن به اجرای آتش شدید در اطراف پیرانشهر و بازکردن معبر در منطقه سومار است. قرارگاه تحت‌امر قرارگاه رمضان مستقر در نقره در پیامی به این قرارگاه اعلام کرد: «بنا بر خبر رسیده از حیات، دشمن قصد حمله به منطقه حاج‌عمران را دارد. طبق خبر واصله امشب به منطقه مذکور حمله خواهد کرد.»^۶

به گزارش قرارگاه عملیاتی حمزه سیدالشهدا^(ع)، توپخانه عراق ساعت ۱۷ امروز، روستای قمطره را در عمق محور پیرانشهر - جلدیان را گلوله‌باران کرد. در این حمله ۳۵ گوسفند تلف شد، چندین باغ و یک تراکتور نیز آسیب دیدند.^۷ در همین حال، گزارش اداره اطلاعات شهربانی حاکی است توپخانه ارتش عراق باردیگر از ساعت ۲۲:۳۰، اطراف شهر پیرانشهر را زیر آتش شدید قرار داد که توپخانه خودی نیز اقدام به مقابله کرد.^۸

علاوه‌براین، بنا بر اعلام قرارگاه نجف ۲ از منطقه سومار، دشمن امشب، در منطقه کانی‌شیخ بین تپه بازرگان و رودخانه صد، اقدام به بازکردن معبری به عرض ۴ متر در میدان مین خود و جمع‌آوری ۳۰ متر سیم‌خاردار از سمت چپ تپه ۳۲۸ در محور سومار کرده است.^۹

۳۱۴

به‌منظور بررسی مشکلات و کمبودهایی که موجب کندی فعالیت مهندسی شده و نیز مشکلاتی که قرارگاه‌های مهندسی رزمی سپاه و جهاد سازندگی برای اجرای مأموریت خود با آن روبه‌رو هستند امشب از ساعت ۲۲ تا ۲۴، جلسه‌ای در قرارگاه نیروی زمینی سپاه پاسداران برگزار شد.^{*} در آغاز جلسه، حسن دانایی‌فر بخشی از فعالیت‌های مهندسی ضروری برای ادامه دفاع از منطقه فاو را چنین برشمرد: ترمیم، اصلاح و نگهداری جاده‌های موجود؛ احداث جاده‌های ضروری (از جمله احداث جاده‌ای از اروند تا جاده استراتژیک)؛ تقویت خاکریزهای خطوط مقدم؛ دوجداره‌کردن خاکریزهای در معرض حملات شدید؛ احداث و تکمیل بیمارستان صحرائی؛

* حاضران در این جلسه عبارت بودند از: علی شمخانی فرمانده نیروی زمینی سپاه، محمد فروزنده فرمانده قرارگاه مهندسی خاتم‌الانبیا^(ص)، حسن دانایی‌فر جانشین فرماندهی قرارگاه کربلا، مهدی ورشابی مسئول مهندسی جهادسازندگی، محمدرضا عطار مسئول مهندسی رزمی سپاه جنوب کربلا و یدالله شماییلی مسئول پشتیبانی جهاد سازندگی ستاد کربلا.

احداث مواضع مناسب برای نیروهای پیاده و نیز سلاح‌ها و تجهیزات؛ احداث پد بالگرد؛ استمرار فعالیت‌های مهندسی به دلیل وضعیت باتلاقی و نامناسب زمین منطقه و ... .

وی سپس ضمن تقدیر از تلاش‌های مستمر واحدهای مهندسی جهاد سازندگی و کوشش‌های شبانه‌روزی آنها،* از کندی پیشرفت کارها و باقی ماندن کارهای بسیاری که دفاع از منطقه تصرف شده را دچار مشکل ساخته، گلایه کرد و گفت: ما آمده‌ایم اینجا که مشکلات و کمبودها را در حضور آقای فروزنده مطرح کنیم تا آن را حل کند.

در ادامه جلسه، مهدی ورشابی با بیان اینکه در این سه ماه، کار مهندسی مستمر و بی‌سابقه‌ای در این منطقه شده است، افزود: نزدیک به ۸۰ درصد از باکیفیت‌ترین نیروها و کادرهای مهندسی را از دست دادیم. از جهاد تهران، شش رده از کادر که مسئولیت محور و تشکیلات را به عهده داشتند شهید یا زخمی شده‌اند. در منطقه‌ای کوچک، بر اثر آتش و ترکش‌های دشمن ۳ تن از بالاترین رده‌های مسئولان مهندسی جهاد تهران و ۸ دستگاه مهندسی را از دست دادیم. در همین عملیات کوچک ۸ اردیبهشت و ادامه آن، ۴۰ دستگاه مهندسی مان منهدم شد که حتی یک دستگاه آن هنوز جایگزین نشده است. آمبولانس نداریم که مجروحانمان را به اورژانس برسانیم. ... ما ۴۰۰۰ دستگاه سبک، نیمه‌سنگین و سنگین از جهاد به جبهه‌ها آورده‌ایم که هنوز یکی از آنها هم جایگزین نشده است. برای اولین بار در این سه ماه اخیر، بچه‌های جهاد نجف‌آباد جلوی ما ایستاده‌اند و از اینکه امکانات ندارند تا کارشان را تمام کنند ناراحت‌اند. اما نداریم که بدهیم. ... امروز، در منطقه فاو کارها را از نزدیک دیدیم. با وضعیتی که هست، تانک‌های دشمن در فاصله کم به ردیف ایستاده‌اند، کارهایی که شده قابل تصور نیست.

مسئولان مهندسی همچنین گفتند یگان‌های عملیاتی شب، عملیات می‌کنند و چند روز بعد برای بازسازی یگان خود، نیروهایشان را به مرخصی می‌فرستند، ولی بچه‌های مهندسی همچنان مستمر کار می‌کنند. این وظیفه ماست که به آنان برسیم. با این وضعیت نمی‌دانیم جواب آنها را چه بدهیم. پس از آن علی ششمخانی گفت: از محاسن جهاد سازندگی این است که از ما امکانات و تجهیزات و آموزش نمی‌خواهد. این بار اول است که جهاد آمده می‌گوید من مشکل امکانات

* جانشین فرمانده قرارگاه کربلا برای نمونه از حجتی از مسئولان واحد مهندسی جهادسازندگی نجف‌آباد، نام برد و گفت وی سه ماه مستمر است که در اینجا کار می‌کند. بدنش پر از ترکش شده است، تنگی نفس گرفته و گاهی می‌افتد و از حال می‌رود. فقط دوسه روز برای شهادت برادرش رفت و برگشت. پسر عمو یا پسرخاله‌اش سه روز پیش، شهید شد. حسن دانایی‌فر افزود: «برادرمان حجتی دو سه بار به من گفت که بابا ما دیگه پوکیدیم، دیگه توان نداریم، البته عمدتاً مشکل نداشتن دستگاه و تجهیزات را مطرح می‌کنند و آنچه مربوط به خودشان می‌شود را زیاد مطرح نمی‌کنند.» [سند شماره ۱۹۷۹۹/پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: کربلای ۴ (قرارگاه نیروی زمینی، ۱۳۶۵/۲/۲۳، نوار شماره ۱۹۷۹۹)،

دارم. تاکنون هر مأموریتی به جهاد واگذار می‌کردیم، انجام می‌داد. مسئولان جهاد در پاسخ گفتند که الآن داریم اعلام می‌کنیم که از دستگاه‌های مهندسی مان چیزی نمانده است، چیزی هم جایگزین نشده است.

محمد فروزنده هم اظهار کرد: از مدتی پیش، هیچ دستگاه مهندسی نیامده است. برای عملیات والفجر ۸ تعداد ۵۰۰ دستگاه از سازمان‌های دولتی آمد که تعدادی منهدم شد و تعدادی هم در اختیار یگان‌ها و مشغول کار می‌باشند.

فروزنده با اشاره به مشکلات ارزی کشور افزود: یک هفته در تهران با محسن رفیق دوست و چند نماینده مجلس بحثی طولانی درباره ارز و سهمیه ارز جنگ بود. در مورد مهمات و مهندسی هم گفت و گوی اساسی شد. به آنها گفتم ارز مهمات و مهندسی را کاهش ندهید چون در این صورت دیگر عملیاتی اجرا نمی‌شود. این را پذیرفتند، ولی واقعیت این است که ارتش، سپاه، جهاد و حتی دستگاه‌های اجرایی دولت که وارد جنگ شده‌اند، هر چه داشته‌اند، آورده‌اند. محسن رفیق دوست می‌گفت دارم توپوتاهای استان‌ها را جمع می‌کنم و به جای آن پیکان می‌دهم. وی افزود که ارز برای درخواست‌های جهاد و سپاه قرار است تأمین شود و اختیار خرید داده شده، اگر مشکلی پیش نیاید، حداقل چهار، پنج ما طول می‌کشد که برسد.

فرمانده قرارگاه مهندسی خاتم‌الانبیاء^(ص) ضمن اشاره به رفع مشکلات حمل و نقل امکانات و مهمات به جانشین فرمانده قرارگاه کربلا یادآوری کرد که فقط به کارهای انجام‌نشده نپردازد، بلکه حجم عظیمی از کارهایی که واحدهای مهندسی از شش ماه قبل از عملیات والفجر ۸ شروع کرده‌اند و تاکنون هم ادامه دارد را در نظر داشته باشد.

در ادامه جلسه یدالله شمایی و محمدرضا عطار علاوه بر مشکلات مهندسی جهاد، مشکلات واحدهای مهندسی سپاه و واحدهای یگان‌ها را یادآور شدند و گفتند که آنها نیز مدت‌هاست که امکانات دریافت نکرده‌اند. عطار گفت که از دو سال پیش تاکنون، مهندسی یگان‌ها پشتیبانی نشده‌اند و هر چه داشته‌اند به کار گرفته‌اند که منهدم شده است. وی دیگر مشکلات را کمبود استحضامات، از جمله تراورس و ورق‌های پلیت ذکر کرد که محمد فروزنده گفت پلیت اصلاً در کشور نیست.

به این ترتیب، در این جلسه مشخص شد راه‌حل سریعی برای رفع کمبودها وجود ندارد و اگر مشکلی بروز نکند، تا چهار، پنج ماه آینده، فقط بخشی از نیازها رفع می‌شود. فرمانده نیروی زمینی سپاه هم در پایان این گونه نتیجه‌گیری کرد: پس ما به حجت‌الاسلام هاشمی رفسنجانی فرمانده عالی جنگ، اعلام کنیم که برای عملیات جدید، امکانات مهندسی وجود ندارد و اجرای عملیات میسر نیست.^{۱۰}

۳۱۵

فرمانده نیروی زمینی سپاه در دو نامه جداگانه، دستور شناسایی مکانی مناسب برای احداث پایگاه موشکی در جنوب کشور و همچنین ارتقای سازمانی تیپ ۳۳ المهدی (عج) را ابلاغ کرد. علی شمخانی امروز در نامه‌ای به فرماندهی تیپ هفتم الحدید (موشکی) دستور داد: «به‌منظور کسب آمادگی‌های لازم برای مقابله با هرگونه توطئه احتمالی دشمنان، پایگاه‌هایی را در جنوب کشور (استان‌های خوزستان و بوشهر) ظرف یک ماه، شناسایی و پس از تصویب فرماندهی احداث نمایید.»^{۱۱} فرمانده نیروی زمینی سپاه پاسداران در نامه دیگری خطاب به فرمانده تیپ ۳۳ المهدی (عج)، ضمن تقدیر از عملکرد مؤثر این تیپ در عملیات والفجر ۸، سازمان آن را به لشکر ارتقا داد. در نامه شمخانی به محمدجعفر اسدی آمده است: «باتوجه به توانایی و استعدادی که در تیپ ۳۳ المهدی (عج) جهت تقویت و گسترش سازمان رزمی آن وجود دارد و لیاقت و شایستگی فرماندهی آن، بدین وسیله ابلاغ می‌گردد از این تاریخ تیپ ۳۳ المهدی (عج) به لشکر ۳۳ المهدی (عج) تغییر یافته و سازمان رزمی آن به صورت ۹ گردان مانوری پیاده و ۳ گردان احتیاط می‌باشد، امید است کلیه مسئولین و رزمندگان دلاور لشکر ۳۳ المهدی (عج) با توکل بر خداوند متعال همچنان نسبت به تقویت رزمی این یگان در جهت دفاع از اسلام و نابودی دشمنان آن موفق و مؤید باشند.»^{۱۲}

۳۱۶

مشاور فرمانده سپاه در زمینه صنایع نظامی با ابراز نگرانی از کمبود نیروی انسانی و تأکید بر لزوم رفع این مشکل و تقویت و افزایش سازمان رزم، خواهان تغییر کاربری برخی صنایع غیرنظامی به صنایع نظامی شد.

بعدازظهر امروز، حمید صفاری با علی شمخانی فرمانده نیروی زمینی سپاه، دیدار کرد. به گزارش راوی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، در این جلسه، مشاور فرمانده سپاه ضمن اظهار نگرانی از ضعف برخی مسئولان بسیج در جذب نیرو، گفت: «در حال حاضر امکان بسیج یک میلیون نفر هم وجود دارد. یک نفر استخوان‌دار [قوی] را بگذارید مسئول بسیج، مثل برادر [غلامعلی] رشید، او می‌تواند یک میلیون نفر را بسیج کند. امروز، جنگیدن با افرادی مثل ملک حسین (شاه اردن) ذلت است، ولی جنگیدن با صدام که یک آدم قوی است، کیف دارد و نابودی او عزت است. ... ما نیرویمان را در جهت جنگ [خوب] به کار نگرفته‌ایم.» وی افزود: من علاوه بر پیشنهاد طرحی برای بسیج نیرو با هدف تشکیل ۹۰ لشکر، طرح ساختن سلاح‌های جدید را داده‌ام.

صفاری خاطر نشان کرد: «ما باید توانمان را افزایش دهیم. باید خودمان را برای جنگی که پی‌درپی بتوانیم به دشمن بزنیم، آماده کنیم تا دشمن سقوط کند؛ نه اینکه یک حمله کنیم و تا سال بعد منتظر

بمانیم. با این روش نمی شود پیروز شد. اگر ما بدون سروصدا، نیرو و تسلیحات لازم برای یک برخورد قوی و مستمر با دشمن را فراهم کنیم، دشمن را ساقط می کنیم.» وی همچنین به لزوم تغییر کاربری برخی صنایع در جهت پشتیبانی جنگ اشاره کرد و افزود: «ما می توانیم به جای ساختن زودپز، با همان دستگاه خمپاره تولید کنیم. ما باید کارخانه (ماشین سازی) رنو را تبدیل به ساخت نفربر زرهی کنیم.»^{۱۳}

۳۱۷

عراق امروز، از سرنگونی یک هوایمای جنگنده ایرانی خبر داد. منابع کشتیرانی ادعای روز گذشته عراق درباره حمله به یک هدف دریایی در سواحل ایران را تأیید نکردند. آمریکا نیز از اقدام ایران به تهدید کشتی های کشورهای حامی عراق ابراز نگرانی کرد.

فرماندهی کل نیروهای مسلح عراق در اطلاعیه نظامی شماره ۲۲۲۴ خود مدعی شد: ۲ هوایمای جنگنده اف ۴ ایران در ساعت ۱۳:۴۰ امروز، پس از عبور از مرزهای بین المللی و ورود به حریم عراق، هدف آتش سلاح های دفاع هوایی سپاه چهارم عراق در شرق میسان قرار گرفتند که یکی از آنها سقوط کرد و دیگری گریخت.^{۱۴}

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، در پی حملات مکرر هوایماهای عراق به منطقه نفتی گناوه، اهالی روستای بنه اسماعیل از توابع دیلم، وجود چندین بمب عمل نکرده در این منطقه را گزارش کردند. پس از بررسی، ۴ بمب در مزرعه ای کشف و با همکاری گروه خنثی سازی منتقل شد. تحقیقات انجام گرفته حاکی است پرتاب بمبها از ارتفاع بسیار پایین بوده است.^{۱۵}

از سوی دیگر، امروز رادیو آمریکا و رادیو اسرائیل با اشاره به ادعای روز گذشته عراق در مورد حمله به یک هدف دریایی در نزدیکی سواحل ایران، گفتند تاکنون منابع مستقل امور کشتیرانی و هیچ منبع بی طرفی حمله به یک کشتی بازرگانی یا نفتکش در خلیج فارس را تأیید نکرده است.^{۱۶} در همین حال، رادیو آمریکا به نقل از سخنگوی کاخ سفید از نگرانی ایالات متحده در مورد شدت گرفتن حملات هوایی علیه کشتی های بی طرف خبر داد و بدون اشاره به حملات هوایی عراق علیه کشتی ها با ادعای اینکه در سه ماهه اخیر از ۱۴ حمله به کشتی ها در خلیج فارس به احتمال قوی ۸ حمله از جانب ایران بوده است، گفت: «امریکا مصمم است راه تنگه هرمز را باز نگه دارد و گسترش دامنه جنگ ایران و عراق به کشورهای عرب حوزه خلیج [فارس] تهدید عمده ای برای منافع آمریکا خواهد بود.» سخنگوی کاخ سفید افزود که ایران نباید رأی منفی کنگره آمریکا به فروش سلاح به عربستان را اشتباه تعبیر کند و این کشور هرگز نباید تردیدی در مورد اراده آمریکا به تضمین آزادی عبور و مرور کشتی ها در خلیج فارس و دفاع از بخش پایین خلیج فارس داشته باشد.^{۱۷}

۳۱۸

در جریان عملیات مین‌گذاری نیروهای سپاه پاسداران در جاده دیانا - سیدکان و جاده دیانا - حاج‌عمران ارتش عراق متحمل خسارات و تلفاتی شد.

واحد اطلاعات قرارگاه رمضان بنا بر اخباری که امروز دریافت کرده، گزارش داد: در نیمه اردیبهشت‌ماه ۱۳۶۵، در دو عملیات مین‌گذاری سپاه در جاده دیانا - سیدکان، یک کامیون عراقی مخصوص حمل کاتیوشا با ۴ سرنشین به کلی منهدم شد و بر اثر برخورد قسمتی از آن به خودروی جاش‌های احمد خرکی ۸ نفر از آنان کشته و ۲ نفر مجروح شدند. همچنین در جاده دیانا - حاج‌عمران نزدیک پل حافظ یک خودروی زیل ارتش بعث منهدم شد و تمامی سرنشینان آن کشته شدند.^{۱۸}

۳۱۹

مبارزان کرد عراقی با اجرای عملیات‌هایی در مناطق دهوک و شیروان، تلفات و خساراتی به نظامیان ارتش بعث عراق وارد آوردند. همچنین در پی آگاهی قرارگاه رمضان سپاه از حمله قریب‌الوقوع ارتش عراق به منطقه بارزان (محل استقرار معارضین کرد عراقی)، اقدامات اولیه برای مقابله با این هجوم انجام شد.

خبرگزاری جمهوری اسلامی به نقل از منابع موثق داخل عراق گزارش داد که اوایل ماه جاری، در حمله انقلابیون مسلمان کرد عراقی به ۷ پایگاه نظامی عراق در منطقه دهوک، بیش از ۲۰ تن از عوامل بعثی کشته و ۱۷ تن مجروح شدند. پایگاه‌های مذکور عبارت‌اند از: اردوگاه گردان دیمکا و پایگاه‌های کفری‌سور، بیجان، کلوله، ملاگارینه، کاینافه و بی‌سره. ارتش عراق پس از این حملات، چراگاه‌های منطقه کردنشین را به توپ بست و خساراتی به کشاورزان این منطقه وارد کرد.^{۱۹}

همچنین انقلابیون مسلمان کرد عراقی با اجرای عملیاتی دیگر موفق شدند یک ارتفاع راهبردی در غرب شیروان در استان اربیل را تصرف کنند. نشریه *النهضة* ارگان انقلابیون مسلمان کرد عراقی وابسته به مجلس اعلاى انقلاب اسلامی عراق، با درج این خبر نوشت: در این عملیات ۱۵ تن از نیروهای رژیم بعثی کشته شدند و چند تن نیز به اسارت نیروهای مسلمان کرد درآمدند.^{۲۰} هفته‌نامه *العمل الاسلامی* نیز که از مواضع انقلابیون حمایت می‌کند در سرمقاله اخیر خود تأکید کرده است: «ضربات کوبنده نظامی علیه رژیم حاکم بر بغداد بایستی ادامه یابد تا این رژیم و حامیانش توطئه بن‌بست در جنگ را برای همیشه فراموش کنند. بنا بر این بر تمام حرکت‌های اسلامی و عمومی ملت مسلمان عراق واجب است به هر نحو ممکن چه در عملیات نظامی و چه فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و تبلیغاتی در ایجاد یک عراق اسلامی بکوشند.»^{۲۱}

از سوی دیگر، قرارگاه رمضان در گزارشی به قرارگاه خاتم الانبیا(ص) اعلام کرد: «طبق خبر رسیده دشمن تصمیم دارد طی چند روز آینده، از محور دشت بالندا و پیرو، حمله گسترده خودش را به بارزان شروع نماید، لذا اقدامات مقدماتی لازم انجام گردیده است.»^{۲۲}

۳۲۰

فرمانده نظامی منطقه کردستان درباره آمادگی حزب دمکرات کردستان و سازمان مجاهدین خلق (منافقین) برای اجرای عملیات ایذایی در مناطق اشنویه و بانه هشدار داد. ۲ تن از اعضای گروه‌های مسلح ضدانقلاب در سقز و سنندج تسلیم نیروهای خودی شدند.

فرماندهی گردان نوه‌د در گزارشی به بخش‌داری اشنویه اعلام کرد: تعداد بسیاری از عناصر حزب دمکرات که در واحدهای نظامی این حزب سازماندهی شده و در نقاط مختلف این منطقه گسترش یافته‌اند، قصد دارند پس از شناسایی راه‌های نفوذ به پایگاه‌های رزمندگان، در چند روز آینده، اقدام به عملیات ایذایی کنند. به همین دلیل، عواملی از هیز قندیل و هیز زمزیوان، مناطق روستاهای بادین‌آباد، گزگز، شاکله و همه‌آباد را شناسایی کرده و مترصد فرصت برای اجرای عملیات علیه پایگاه‌های رزمندگان هستند.^{۲۳}

شهربانی استان کردستان نیز از تردد یک گروه ۲۰ نفری از عوامل سازمان مجاهدین خلق (منافقین) با ۵ قاطر حامل مهمات که بیشتر مین ضدنفر است، در حوالی روستای صدباروساوان از توابع شهرستان بانه خبر داد.^{۲۴}

امروز، همچنین یکی از اهالی روستای قلعه‌کهنه از توابع شهرستان سقز خود را تسلیم کرد که از او ۱۳ اسلحه ژ ۳، ۲ اسلحه کلاشینکف، ۲۰ عدد نارنجک صوتی، ۲۰ عدد نارنجک جنگی و ۲ بسته مواد منفجره کشف شد. یک نفر نیز به اتهام همکاری با او دستگیر شد. در سنندج هم فردی که با گروه کومه‌له همکاری می‌کرد خود را تسلیم نیروهای خودی کرد.^{۲۵}

۳۲۱

سازمان مجاهدین خلق (منافقین) ضمن دستور آماده‌باش به تیم‌های عملیاتی خود در ایران برای پذیرش نیروهای آموزش‌دیده خارج از کشور، همچنان به فعالیت‌های جاسوسی ادامه می‌دهد. به نوشته بولتن اخبار روزانه، یکی از اعضای این سازمان تحت عنوان جهاد دانشگاهی گیلان با مجلس‌اعلای انقلاب اسلامی عراق تماس گرفته و خواستار دریافت آمار عملیات‌های مجلس اعلا و وابستگان به این مجلس، علیه رژیم عراق شده است. البته این شخص به دلیل نبودن مترجم نتوانسته هیچ‌گونه اطلاعاتی دریافت کند.^{۲۶}

همچنین به تازگی این سازمان در اطلاعیه‌ای اعلام کرده است که ۲۰۰ نفر از فارغ‌التحصیلان مقرر ملک مرزبان واقع در کردستان عراق، که کلیه آموزش‌های لازم را پشت‌سر گذاشته‌اند در حال ورود به ایران هستند. این اطلاعیه در ادامه به تیم‌های عملیاتی و هواداران گوشزد کرده است که برای پذیرش این افراد آماده باشند. یادآوری می‌شود که روز ۱۲ اردیبهشت، افراد مذکور در مقرر ملک مرزبان تجمعی را ترتیب داده بودند.^{۲۷}

۳۲۲

امروز نیز کاروان‌هایی متشکل از نیروهای داوطلب رزمی و تخصصی از شهرهای مختلف عازم جبهه‌ها شدند.

براساس گزارش رسانه‌های داخلی امروز، ششمین کاروان کربلا شامل نیروهای رزمی از مشهد؛ بیست‌و‌چهارمین گروه اعضای شورای اسلامی از کهگیلویه و بویراحمد؛ نیروهای داوطلب بسیج سپاه پاسداران از جهرم و سروستان؛ کاروانی از نیروهای رزمی مهندسی جهاد سازندگی کاشان و بخش‌های آران و بیدگل؛ ۲ اکیپ ۷۵ نفره از نیروهای تخصصی، مهندسی، رزمی، خدماتی و تبلیغاتی ستاد پشتیبانی جنگ جهاد سازندگی گیلان؛ گروه کنتری از طلاب شهرستان‌های تنکابن، قم و مشهد؛ نیروهای رزمی و تخصصی تنکابن؛ گروهی از داوطلبان بسیجی سپاه پاسداران شهرستان‌های شیروان و خیاران و کاروان فنی - تخصصی استان همدان عازم جبهه‌های جنگ شدند.

بنا بر این گزارش، همراه اکیپ اعزامی از همدان، ۳ دستگاه بولدوزر، ۲ دستگاه گریدر، ۵ دستگاه خودروی سبک، یک دستگاه آمبولانس و یک دستگاه تانکر آب و همراه گروه دیگری از نیروهای تخصصی خدماتی این استان ۲۱ دستگاه کمپرسی، ۶ دستگاه لودر و بولدوزر به جبهه‌ها ارسال شد.^{۲۸}

۳۲۳

نخست‌وزیر در دیدار با نیروهای لشکر امام علی^(ع) و در پیامی به کارکنان صنایع نفت جنوب، روحیه ایثارگرانه و مبارزه قهرمانانه را ضامن حفظ انقلاب و موفقیت در جبهه‌ها دانست.

صبح امروز، جمعی از نیروهای تخصصی گردان تخریب لشکر امام علی^(ع) از قرارگاه نجف با نخست‌وزیر دیدار کردند. میرحسین موسوی در این دیدار با اشاره به اینکه ایثارگری رزمندگان با هیچ معیار مادی قابل‌سنجش نیست و روحیه و معنویت آنان تاکنون ضامن حفظ انقلاب در برابر توطئه‌های مختلف و حمایت‌های گسترده استکبار از رژیم عراق در جنگ با ایران بوده است، گفت: «اگر بخواهیم یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهای انقلاب اسلامی را به دنیا معرفی کنیم، همان معرفی شما انسان‌های نمونه است.»

وی با اشاره به نقش دستگاه تبلیغاتی برخی کشورها در مخدوش جلوه دادن چهره رزمندگان بسیجی افزود: «استکبار جهانی و رسانه‌های گروهی آنان همواره از ارائه چهره حقیقی شما رزمندگان ایثارگر وحشت داشته‌اند؛ چراکه با معرفی شما به مسلمانان جهان هزاران مسلمان، پدید خواهند آمد.»

نخست‌وزیر در ادامه، توطئه کاهش بهای نفت را بی‌اثر دانست و تصریح کرد: «اگر امروز، فشارهای اقتصادی، نظامی و سیاسی را به انقلاب ما وارد می‌کنند، ملت ما هرگز یک گام به عقب نخواهد گذاشت. دشمنان ما نیز اعتراف کرده‌اند که ملت ما در مقابل سختی‌ها از خود مقاومت و ایثار بیشتری نشان می‌دهد.»^{۲۹}

میرحسین موسوی همچنین در پیامی خطاب به کارکنان مناطق نفت‌خیز جنوب، با اظهار تألم از شهادت و جراحت چند تن از کارکنان تأسیسات نفتی بر اثر حملات اخیر ارتش عراق، تأکید کرد که مقاومت دلیرانه برادران صنعت نفت جنوب و دفاع شرافتمندانه آنها در سنگرهای اقتصادی، جبهه‌های جدیدی در مبارزات قهرمانانه امت اسلامی گشوده است.^{۳۰}

۳۲۴

نخست‌وزیر ایران در گفت‌وگویی با اصحاب رسانه، شرایط و مراحل موردنظر دولت را برای ارتباط با ایرانیان خارج از کشور و بازگشت آنان تشریح کرد.

میرحسین موسوی صبح امروز، در یک مصاحبه مطبوعاتی در این باره گفت: «تلاش دولت برای ارتباط با ایرانیان خارج از کشور مربوط به زمان حاضر نیست، بلکه دولت از مدت‌ها قبل به دنبال این مسئله بوده و نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور سعی کرده‌اند ارتباط خود را با ایرانیان مقیم آن کشورها گسترش دهند. ... ما اکثریت ایرانی‌هایی را که در خارج از کشور هستند جزو ضدانقلاب قلمداد نمی‌کنیم. تعداد ضدانقلاب نسبت به جمعیت ایرانیان در آنجا بسیار کم است، ولی اکثر کسانی که در خارج هستند از نظر فرهنگی با جو فرهنگ داخل تفاوت‌هایی دارند.»

نخست‌وزیر اتخاذ این تصمیم را حاصل کاری گروهی برشمرد و گفت: «در بررسی‌های انجام‌شده توسط وزارتخانه‌های کشور، اطلاعات، [امور] خارجه و ارشاد کلاً یک تقسیم‌بندی در کار به وجود آمده که براساس آن در وهله اول دولت بتواند با وسایل ممکن ارتباط خود را با ایرانیان مقیم خارج از کشور برقرار سازد و از مسائل داخل و تحولات انقلاب، آنها را مطلع کند. در این زمینه ضدانقلاب وضعیتی را در خارج از کشور به وجود آورده که باعث انحراف در اذهان ایرانیان شده است و مقصود [دولت] این است که این ذهنیت در حد امکان از میان برده شود.»

میرحسین موسوی افزود: «دومین مرحله کار، دعوت از ایرانیانی است که در داخل کشور مرتکب جنایتی نشده‌اند و در صورت پذیرش نظام حاکم بر جامعه، این دسته می‌توانند به کشور بازگشته و مشغول به خدمت شوند.»

نخست‌وزیر درباره امکان بازگشت مخالفان سیاسی و فکری به کشور تصریح کرد: «ما این مسئله را قبلاً نیز اعلام کرده‌ایم که هر نیروی سیاسی که قصد براندازی نظام را نداشته باشد آن را تحمل می‌کنیم و از طرف دولت مجدداً می‌گوییم که هر حرکتی که اهداف آن مبارزه مسلحانه علیه نظام ما نباشد، قابل تحمل است.»^{۳۱}

۳۲۵

وزیر امور خارجه در مصاحبه‌ای مواضع ایران در خصوص امنیت خلیج فارس، روابط تهران - دمشق، خروج شوروی از افغانستان، نتایج اجلاس غیرمتعهدها، تحرکات جدید آمریکا در منطقه و انگیزه تصرف فاو در جنوب عراق را تشریح کرد.

علی‌اکبر ولایتی در گفت‌وگویی اختصاصی با خبرنگار روزنامه رسالت در واکنش به اظهارات سخنگوی کاخ سفید و موضوع امنیت خلیج فارس گفت: «موضع ایران در رابطه با خلیج فارس موضعی ثابت و شناخته‌شده است و آن این است که این منطقه باید از دخالت ابرقدرت‌ها به دور باشد و منطقه‌ای باشد در امنیت کامل و کشتی‌های تجاری آزادانه بتوانند در آب‌های این منطقه رفت‌وآمد کنند. حفظ امنیت این منطقه هم به‌عهده کشورهای ساحلی خلیج فارس است که اجازه دخالت به هیچ کشور خارجی، آمریکا یا غیرآمریکا در این منطقه نخواهیم داد. ...

علی‌اکبر ولایتی
وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران

و اظهارات سخنگوی آمریکا در حقیقت یک دلگرمی است برای حامیان آمریکا در این منطقه، و الا آمریکایی‌ها امتحان خودشان را داده‌اند و ناتوانی خودشان را در عملیات نظامی علیه کشورهای انقلابی نشان داده بودند.»

ولایتی بروز هرگونه سردی در روابط ایران و سوریه و نیز چرخش سیاسی موضع سوریه در جنگ عراق - ایران را رد کرد و افزود: «سوریه از ابتدای جنگ، از حامیان صمیمی جمهوری اسلامی در دفاع عادلانه‌اش علیه حکومت عراق بوده و فلسفه درستی که آنها تعقیب می‌کردند و هنوز هم می‌کنند این است که حکومت عراق با حمله به ایران در حقیقت به دو ملت خیانت کرده، ملت ایران و ملت عراق و این دو ملت را

از صحنه مبارزات فلسطین که مبارزه اصلی کشورهای مسلمان منطقه است، دور کرده است.»
ولایتی همچنین با استقبال از طرح شوروی برای خروج از افغانستان، روش آن را نادرست برشمرد. وزیر امور خارجه مذاکرات اجلاس اخیر غیرمتمعهدها در مورد برخی موضوعات، از جمله جنگ ایران - عراق را ناموفق دانست و افزود: در زمینه سیاسی به خصوص در زمینه جنگ، اجلاس موفق نبود و در کمیته سیاسی هیچ کلمه‌ای راجع به جنگ تصویب نشد و در قطعنامه پایانی هم نیامد.*

ولایتی همچنین تصرف فاو و استقرار رزمندگان در آن را اقدامی دفاعی ذکر کرد و با تأکید بر اینکه صدام عامل اصلی تشنج در منطقه است، افزود: «آنچه که رزمندگان ما در فاو انجام دادند در حقیقت خاموش کردن منشاء آتشی بود که عراقی‌ها در آن منطقه داشتند و از آنجا شهرهای ما را در این طرف اروندرود گلوله‌باران و موشک‌باران می‌کردند و کشتی‌های تجاری را در رأس خلیج فارس می‌زدند. بنابراین، این کار دفاعی بود و هیچ مغایرتی با این اصلی که ما از ابتدا در اینجا اعلام کردیم و همواره در آن ایستاده‌ایم ندارد و آن این است که ما خواهان امنیت منطقه هستیم و خواهان حسن هم‌جواری با کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس هستیم و اگر جنگی در منطقه وجود دارد توسط عراق تحمیل شده است و ما در حقیقت داریم از تمامیت ارضی و استقلال و انقلاب خودمان دفاع می‌کنیم. صدام به‌عنوان یک عامل تشنج در منطقه باید از بین برود و دیگر کشورهای خلیج فارس امروز خود می‌دانند و تجربه کرده‌اند که حکومت فعلی عراق حتی قبل از انقلاب اسلامی همواره موجبات تشنج را در کشورهای حاشیه‌ای خلیج فارس به‌وجود می‌آورد و بنا براین موردی برای اضطراب و تشویش خاطر آنها نیست، اما متأسفانه بعضی از این کشورها قدر این حسن‌نیت جمهوری اسلامی را در حسن هم‌جواری نمی‌دانند و برخلاف جهت منافع خودشان حرکت می‌کنند.»^{۳۲}

* علی‌اکبر ولایتی درباره تلاش عراق در اجلاس وزیران امور خارجه کشورهای غیرمتمعهده که در حراره پایتخت زمبابوه، برگزار شد، گفت: «آنها [عراقی‌ها] می‌خواستند که در جلسه اختتامیه، همان صحبتی که تقریباً سه سال قبل، در اجلاس سران از طرف رئیس اجلاس گفته شده بود تکرار کنند. ما مخالفت کردیم و گفتیم که سه سال از آن زمان گذشته و در این مدت تغییرات زیادی حادث شده؛ عراق مکرراً به کشتی‌های تجاری ما حمله کرده، به مناطق مسکونی و... مجامع بین‌المللی بعضاً در این رابطه موضع گرفته‌اند و شما نباید اینجا مورد تجاوز قرار گرفته و متجاوز را در دو کفه مساوی بگذارید، بلکه باید یک موضعی در برابر تجاوزی که به حقوق بین‌المللی شده داشته باشید که آنها حاضر نشدند جز آن بیانیه که سه سال پیش، داده بودند، بدهند و ما هم به این امر معترض بودیم و اعتراض خودمان را هم توسط نماینده‌مان [بدون حضور بنده] قرائت کردیم. در مجموع برای ما به‌لحاظ سیاسی دستاورد خوبی داشت و مانع از این شدیم که عراق بتواند چیزی علیه جمهوری اسلامی به تصویب برساند، اما ما به این قانع نبودیم و الآن زمانی است که نهضت عدم‌تعهد باید یک موضع جدی‌تری در مقابل متجاوز بگیرد.» [روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۸]

۳۲۶

فرمانده سپاه پاسداران ناحیه اصفهان خواستار بهره‌گیری از توان علمی و فنی دانشگاه‌ها و مراکز صنعتی برای تأمین نیازهای سپاه و جنگ شد.

فرماندهی سپاه ناحیه اصفهان در نامه‌ای به فرماندهی سپاه کشوری با اشاره به تأکید امام خمینی بر مشارکت مردم، ارگان‌ها و مراکز علمی - صنعتی در امور جنگ و نیز انتظار مراکز تحقیقات از سپاه پاسداران برای سپردن پروژه‌های علمی - فنی به آنها، نوشته است: «متأسفانه اکنون که کشور به سمت جنگ کشانده شده است به نظر می‌رسد سپاه برنامه‌ریزی مشخص برای به‌کارگیری توان علمی و صنعتی نهادهای مزبور را [نداشته] باشد. هم‌اینک در اصفهان بزرگ‌ترین کارخانجات صنعتی و دو دانشگاه بزرگ فنی و علوم قرار دارد که سپاه قادر به جواب‌گویی آنان نمی‌باشد. در این راستا شاید بهترین کار، فعال کردن و محوریت دادن به واحدهای مهندسی سپاه ناحیه بوده تا در هر استان واحدهای مزبور مسئولیت پیگیری طرح‌های صنعتی و علمی را دنبال نموده و در مرکز نیز با مسئله، برخورد متمرکز صورت پذیرد.

پیشنهاد می‌شود به کلیه امورات تحقیقاتی در مرکزیت سپاه تمرکز اطلاعاتی و فنی داده شده و برحسب توانمندی‌های استان‌ها، مأموریت‌ها و پروژه‌های فنی و علمی واگذار شود.»^{۳۳}

۳۲۷

به گفته معاون برنامه‌ریزی و هماهنگی ستاد بازسازی و نوسازی استان خوزستان، بیش از ۵ میلیارد ریال بودجه برای بازسازی مناطق آسیب‌دیده از جنگ اختصاص یافته است. به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی: «ستاد بازسازی و نوسازی مناطق جنگ‌زده استان خوزستان در اولین جلسه سال جاری، کل اعتبارات بازسازی مناطق جنگ‌زده این استان را بالغ بر ۵ میلیارد و ۵۰ میلیون ریال اعلام کرد که از این مبلغ، اعتبار یک میلیارد و ۹۰۰ میلیون ریال جهت خانه‌سازی و اسکان مهاجرین جنگ تحمیلی و ۶۰ درصد مابقی معادل یک میلیارد و ۸۹۰ میلیون ریال جهت طرح‌های شهری و ۴۰ درصد معادل یک میلیارد و ۲۶۰ میلیون ریال جهت طرح‌های روستایی تعیین گردیده است.»^{۳۴}

۳۲۸

مسئول ستاد پشتیبانی جنگ جهاد سازندگی استان گیلان جاده‌سازی، احداث پل و خاکریز در دشوارترین موقعیت‌ها را از مهم‌ترین فعالیت‌های جهاد سازندگی ذکر کرد.

رضایت‌بخش در گفت‌وگو با خبرنگار روزنامه رسالت ضمن اشاره به مأموریت‌های جهاد

سازندگی در جبهه‌های جنگ و خدمات جهاد سازندگی استان گیلان، از جمله جاده‌ها و پل‌های مهمی که قبل از عملیات مسلم‌بن‌عقیل^(ع) و در عملیات بیت‌المقدس با یاری جهاد سازندگی برخی استان‌های دیگر احداث شده است، درباره بارزترین خدمات جهاد این استان گفت: «در بین عملیات‌هایی که جهاد گیلان در آن شرکت کرد بارزترین نمونه‌اش عملیات والفجر ۸ است که در آن مقاومت ایثارگرانه جهادگران گیلانی متجلی شده [است]. چه با اندک تحقیق و تأملی در عملیات قبل از عملیات والفجر ۸ معلوم می‌گردد که عملیات غالباً شب، آغاز می‌شود و مهم‌ترین عملیات یک یا دو و حداکثر سه شب، زمان می‌گیرد، اما در عملیات والفجر ۸ جهاد گیلان قریب ۲۲ شب در عملیات شرکت مستمر و مؤثر داشتند و تحمل این فشار سنگین برای جهادگرها و نیروهای رزمنده بسیار دشوار است، ولی با رجای واثق به عنایات حق تعالی مقاومت نمودند و مواضع به‌دست‌آمده را تثبیت کردند، گذشتن از رودخانه عریض اروند با آن جزرومدش و با آن تلاطم و امواجی که دارد و واردشدن به آن منطقه و حفاظت و حراست از مواضع در مقابل یورش‌های سنگین عراق در آن منطقه که تمام نیروهای خود را وارد عمل کرده بود کار بسیار دشواری بود، اگر مهندسی رزمی جهاد در کنار برادران ارتش و سپاه نبود، به‌هیچ‌وجه تثبیت مواضع امکان نداشت.

اگر بخواهیم نمونه کوچکی ارائه دهیم شاید بتوان به عملیات زدن خاکریزی به طول ۹ کیلومتر در جاده فاو - ام‌القصر اشاره کرد که یک منطقه آسیب‌پذیر بود. شمال و جنوب جاده فاو - ام‌القصر آب و باتلاق بود و به‌هیچ‌وجه امکان تجهیز و استفاده از وسایل و امکانات برای زدن خاکریز نبود، لاجرم برادران جهاد از امکانات خود جاده یعنی جاده آسفالت استفاده کردند و در مدت کوتاهی جهاد گیلان و مازندران مشترکاً این خاکریز را زدند، برادران جهاد گیلان با تکیه بر تخصص و توانایی که از مختصات و ویژگی‌های کار جهاد در استان گیلان است دست به کارهایی زدند، این کارها نهایتاً منجر به این شد که یگان دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی توانست در آنجا دست به عملیات بزند. به‌هر حال جهاد گیلان تا به امروز، در فاو هست و در همین عملیات ۳ نفر از بهترین برادران ما شهید شدند و حدود ۲۷ تا ۳۰ نفر نیز به‌وسیله تیر و ترکش و مواد شیمیایی مجروح گشتند، ولی همچنان با جدیت تمام و روحیه عالی مشغول مجاهدت و دفاع از دستاوردهای این عملیات هستند. برادران جهاد در منطقه هورالهوریزه نیز دست به یک کارهایی می‌زنند که به امید خدا در عملیات آتی که برای اهداف بسیار ارزشمندی در منطقه دنبال می‌شود آتش پشتیبانی را برای رزمندگان اسلام تهیه کنند.»

رضایت‌بخش همچنین درباره ابتکارات جهاد سازندگی استان گیلان در جبهه‌های جنگ اظهار کرد: «جهاد گیلان دست به ابتکاری خداپسندانه زد. بدین معنی کاری را که جهاد دیگری در منطقه به زمانی قریب با ۷۵ روز و با هزینه نزدیک به ۶۰۰ هزار تومان و با نیروی انسانی حدود ۱۲۵ نفر انجام داده بود، جهاد گیلان با توجه به تخصص‌هایی که در استان گیلان آموخته و با توجه به نمونه

کارهایی که انجام داده بود در عمق ۴۵ کیلومتری هورالهویزه به طرف عراق در رأس مرداب طویل با استفاده از امکانات خود هور، همان کار را با نیروی ۳۰ تا ۲۵ نفر و با هزینه‌ای نزدیک به ۱۰۰ هزار تومان و در زمان قریب به ۱۵ تا ۲۰ روز انجام داد که یک تحولی در منطقه بود.^{۳۵}

۳۲۹

در پی دیدار محمدجعفر محلاتی مدیرکل امور بین‌المللی وزارت امور خارجه ایران، با مصطفی تولبا دبیر اجرایی برنامه محیط زیست سازمان ملل در ژنو، بیانیه مشترکی در محکومیت رژیم بعث عراق برای استفاده از سلاح‌های شیمیایی صادر شد.

به گزارش روابط عمومی وزارت امور خارجه، در این بیانیه دو طرف ضمن محکوم کردن رژیم عراق به دلیل استفاده از سلاح‌های شیمیایی، اعلام کردند: «متخصصین سازمان ملل متحد تأیید کرده‌اند که در جنگ عراق علیه ایران گازهای شیمیایی توسط عراق به کار گرفته شده و این عمل نه تنها در چارچوب مقررات بین‌المللی نمی‌باشد، بلکه سلامت بشریت را نیز به مخاطره می‌اندازد.» در این بیانیه همچنین آمده است: «بخش محیط زیست سازمان ملل متحد با کلیه حرکتاتی که برای جلوگیری از به‌کارگیری سلاح‌های شیمیایی و میکروبی در هر جای دنیا انجام شود، هم‌صدا است و حاضر است کلیه امکاناتش را در آن مسیر قرار دهد.»^{۳۶}

۳۳۰

فرانسه حضور نظامی خود را در خلیج فارس قانونی خواند و در واکنش به اخطار فرمانده نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی اعلام کرد که واحدهای نیروی دریایی فرانسه، هیچ کشتی ایرانی را تعقیب نکرده‌اند. به گزارش خبرگزاری قطر از پاریس، در پی اظهارات روز گذشته ناخدا یکم ملک‌زادگان فرمانده نیروی دریایی ارتش، مبنی بر اینکه نیروهای دریایی آمریکا و فرانسه سعی می‌کنند تا مزاحمت‌هایی برای عملیات تفتیش و بازرسی نیروی دریایی ایران به وجود آورند، مقامات وزارت دفاع فرانسه امروز، گفتند که واحدهای نیروی دریایی این کشور در منطقه مذکور هیچ کشتی نیروی دریایی ایران را تعقیب نکرده‌اند.*

خبرگزاری قطر افزود: «مقامات وزارت دفاع فرانسه گفته‌اند که این واحدهای دریایی تنها در مناطق و آب‌های بین‌المللی شناور می‌باشند و در هیچ موردی ناقض مقررات و قوانین کشتیرانی در آب‌های بین‌المللی نبوده‌اند و حضور این واحدها، در صورت لزوم برای تأمین امنیت کشتی‌های بازرگانی فرانسه می‌باشد و در روزهای اخیر، هیچ‌گونه مشکل خاصی با نیروی دریایی ایران وجود

* در اخطارهای ایران در روز دوشنبه ۱۳۶۵/۲/۲۲، ذکر شده است که کشتی‌های نیروی دریایی فرانسه و آمریکا، نیروی دریایی ایران را هنگام اجرای گشت‌های بازرسی در آب‌های خلیج فارس تعقیب می‌کنند. [خبرگزاری جمهوری اسلامی،

نشریه گزارش ویژه، شماره ۵۶، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ص ۱۹، پاریس - خبرگزاری قطر، ۱۳۶۵/۲/۲۴]

نداشته است و واحدهای دریایی فرانسه دائماً در منطقه خلیج [فارس] و به طور عادی حضور دارند.»
خبرگزاری فرانسه نیز اضافه کرده است که سه واحد کشتی موشک‌انداز فرانسوی و امریکایی
حامل بالگرد، در منطقه امنیتی ایران در خلیج فارس مشغول گشت‌زنی می‌باشند.^{۳۷}

۳۳۱

در حالی که خبرگزاری رویتر به نقل از منابع کشتیرانی مدعی شد ایران پایگاه نظامی جدید در خلیج فارس
تأسیس کرده است، رئیس جمهوری امریکا نیز لزوم حمایت تسلیحاتی از عربستان سعودی را مورد تأکید
قرار داد و اقدام ایران در بازرسی از کشتی‌های تجاری در خلیج فارس را که موجب افزایش تشنج بین
ایران و امریکا شده است، گستاخانه توصیف کرد. در همین حال سخنگوی وزارت دفاع امریکا درباره
احتمال اوج‌گیری تشنج در منطقه خلیج فارس به ایران هشدار داد.

خبرگزاری رویتر از بحرین به نقل از منابع کشتیرانی ادعا کرد که ایران با استفاده از یک پایگاه
جدید در جزیره‌ای واقع در نزدیکی تنگه راهبردی هرمز برای حمله به کشتی‌ها در منطقه خود،
جنگ نفتکش‌ها در خلیج فارس را گسترش داده است. پایگاه مذکور در جزیره بوموسی است.
محلّی در بخش جنوبی خلیج فارس که اکثر کشتی‌های در حال عبور، در برد حملات هواپیماها و
هلیکوپترهای ایرانی قرار می‌گیرند. این منابع گفتند پایگاه بوموسی فشار بر کشتی‌هایی را که از
تنگه باریک میان ایران و عمان عبور می‌کنند، افزایش می‌دهد.

رویتر افزود: «منابع کشتیرانی گفته‌اند، دیگر حملات اخیر ایران از یک فرودگاه هلیکوپتر در
روی یک اسکله نفتی بلااستفاده در جزیره رستم [رشادت] واقع در نیمه‌راه میان ایران و قطر
و احتمالاً محلّ مشابهی در حوزه نفتی ساسان [سلمان] در همان نزدیکی انجام گرفته است.»
رویتر با بیان این ادعا که «از آغاز ماه آوریل (۱۲ فروردین) به این طرف، ایران در مورد حمله به
۶ کشتی، از جمله نفتکش سعودی، مقصر شناخته شده است»، به نقل از منابع کشتیرانی افزوده
است: در حال حاضر شاهد محکمی وجود ندارد که نشان دهد ایران نفتکش‌های سعودی را برای
حمله دست‌چین می‌کند. لیکن در طول همین مدت، عراق ۴ حمله تأیید شده به کشتی‌های بزرگ
انجام داده است.

به گفته منابع کشتیرانی در خلیج فارس، از ماه مارس (۱۰ اسفند ۱۳۶۴ تا ۱۱ فروردین ۱۳۶۵)،
تشنج در خلیج فارس شدت یافته است، طوری که در این ماه به ۱۴ کشتی حمله شد. در این
حملات که بالاترین رکورد سراسر جنگ را از نظر کشتی‌های آسیب‌دیده دارد ۸ کشتی از سوی
ایران مورد حمله قرار گرفت.^{۳۸}

از سوی دیگر گزارش یونایتد پرس نیز حاکی است: «ریگان رئیس‌جمهور امریکا روز سه‌شنبه
[۱۳۶۵/۲/۲۳]، ضمن برشمردن ضرورت حمایت از قرارداد فروش اسلحه به عربستان برای
رهبران کنگره این کشور هشدار داد که ایرانی‌ها در خلیج فارس گستاخ‌تر شده‌اند.»

این خبرگزاری با اشاره به اینکه سخنان ریگان واکنشی به حمله هوایی ایران به کشتی‌های عربستان سعودی در خلیج فارس می‌باشد افزود: «ریگان در صدد است رأی منفی کنگره آمریکا نسبت به فروش اسلحه به عربستان را وتو کرده و خواستار حمایت سنا از وتوی خود است.»^{۳۹} در همین حال، رادیو بی‌بی‌سی در تحلیلی با اشاره به اظهارات فرمانده نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران و واکنش سخنگوی کاخ سفید درباره تعهد آمریکا به حفظ آزادی کشتیرانی در خلیج فارس گفت: «اگر اظهارات فرمانده نیروی دریایی ایران حقیقت داشته باشد، تحول جدید حاکی از تشدید نگرانی‌های موجود در مورد امنیت شناورهای غیرنظامی در خلیج فارس می‌باشد. ایران طبق قوانین بین‌المللی حق دارد که کشتی‌های بازرگانی که مظنون به حمل بار برای دشمن است را در آب‌های بین‌المللی بازرسی کند. با وجود این، منابع امریکایی می‌گویند که هیچ کشتی بازرگانی متعلق به آمریکا اخیراً متوقف نشده است، البته لاری اسپیکس سخنگوی رئیس‌جمهور آمریکا دیروز، در واشنگتن، گفت دولت ایالات متحده شدیداً نگران تشدید تهدیدات به خطوط کشتیرانی بی‌طرف در خلیج فارس است، او بر تعهد کشورش به آزادی کشتیرانی در خلیج فارس مجدداً تأکید کرد. سخنان اسپیکس کمی بعد از آنکه کنگره آمریکا پیشنهاد فروش اسلحه به عربستان سعودی را رد کرد، ایراد شد. اسپیکس گفت رأی مخالف کنگره این شبیه را برای بعضی به وجود آورده که در عزم ایالات متحده نسبت به حفظ آزادی رفت و آمد کشتی‌ها در خلیج [فارس] و نیز در حمایت از عربستان سعودی در دفاع از خود تزلزل ایجاد شد و این باعث تشدید حملات علیه کشتی‌های بازرسی شده است.»^{۴۰}

خبرگزاری فرانسه نیز گزارش داد: از منابع دولتی آمریکا کسب اطلاع شد که یک کشتی نیروی دریایی آمریکا ساعت ۷:۳۰ روز سه‌شنبه (۱۳۶۵/۲/۲۳)، راه را بر یک کشتی جنگی ایرانی که به یک کشتی باری امریکایی در خلیج عمان نزدیک می‌شد بسته و آن را متقاعد ساخته که دور شود. تصریح می‌شود در این حادثه که مقابله توصیف شده، فقط پیام‌های رادیویی مبادله شده است. به گفته یکی از منابع امریکایی، کشتی جنگی امریکایی یک ناوشکن از نوع اسپروانس بوده و به قدری سریع مداخله کرده که کشتی ایرانی فرصت بازرسی در کشتی باری امریکایی پرزیدنت مک کینلی را نیافته است. در حال حاضر ۶ کشتی جنگی امریکایی در بخش خلیج فارس در حال گشت‌زنی هستند.^{۴۱*}

* خبرگزاری رویتر و رادیو آمریکا در گزارش‌هایی در این باره گفتند که دولت آمریکا روز گذشته، حملات نظامی ایران به کشتی‌های بی‌طرف در خلیج فارس را با خودداری کنگره از تصویب طرح فروش ۳۵۴ میلیون دلار اسلحه به عربستان سعودی در هفته گذشته، مرتبط دانست. لاری اسپیکس سخنگوی کاخ سفید با اشاره به اینکه در ۸ روز گذشته، دو نفتکش عربستان سعودی هدف حملات هوایی ایران واقع شده است، خاطر نشان کرد رد پیشنهاد فروش در حدود ۲۵۰۰ موشک استیگر، سایدویندر و هارپون به عربستان سعودی از سوی کنگره ایالات متحده احتمالاً منجر به آن شده که ایران به حمایت ایالات متحده از سعودی‌ها و آزادی کشتیرانی در خلیج فارس شک کند. در هفته گذشته طرفداران دولت از نقش عربستان سعودی در تأمین امنیت خلیج فارس بهره‌برداری کرده‌اند. [خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۵،

۳۳۲

تأثیر کاهش قیمت نفت بر جنگ ایران و عراق و تبعات آن در برخی کشورهای حاشیه خلیج فارس در مقالات و تحلیل‌های رسانه‌های متعددی، از جمله روزنامه امریکایی *وال استریت ژورنال*، روزنامه ژاپنی *آساهی*، *الاتحاد کویت* و خبرگزاری رویتر مورد بررسی قرار گرفته است.

وال استریت ژورنال هدف سعودی‌ها از اتخاذ سیاست کاهش قیمت نفت را تشویق مشتریان در سراسر جهان به استفاده بیشتر از نفت و دستیابی به توافقی جهانی بر سر میزان تولید نفت اعلام کرده و نوشته است: «استراتژی سعودی‌ها هم مؤثر و هم خطرناک است. این استراتژی بهای نفت را به میزان ۶۰ درصد کاهش داده و سطح تولید و فروش نفت عربستان را به دو برابر افزایش داده است. ... کاهش بهای نفت وضعیت اقتصادی و سیاسی بسیاری از کشورهای تولیدکننده نفت را در هم کوبیده است. از جمله منجر به کودتای نظامی در کشور نیجر و استعفای دولت نروژ شده است. ... در این میان ایران سیاست سعودی‌ها را اقدامی برای محروم کردن ایران از درآمد نفت جهت جلوگیری از ادامه دادن به جنگ با هم‌پیمان نزدیک عربستان تفسیر می‌کند.» به نوشته این روزنامه در واکنش به این سیاست سعودی‌ها، بالگردهای ایران در طول چهار هفته گذشته، به ۳ نفتکش عربستان سعودی حمله کرده و به آنها آسیب زده‌اند.^{۴۲}

سردبیر نشریه سرویس خارجی عربی نیز در مصاحبه‌ای با روزنامه *آساهی* گفته است که بحران سقوط قیمت نفت در طول ۶ ماه، حجم مبادلات تجاری کشورهای غرب آسیا را به یک سوم کاهش داده است. وی با اشاره به اینکه ایران و عراق برای ادامه جنگ، ماهانه به یک میلیارد دلار احتیاج دارند، افزود که سقوط قیمت نفت، ایران را که باید سلاح‌های خود را از بازار سیاه تهیه کند تحت فشار بیشتری قرار خواهد داد و درحالی‌که ایران به ظاهر خواهد گفت که به جنگ ادامه می‌دهد، اما این وضعیت به خاموش شدن تدریجی شعله‌های جنگ خواهد انجامید.^{۴۳}

به نوشته روزنامه *الاتحاد کویت*، بودجه سال آینده کویت نیز ۴۰ درصد کاهش خواهد یافت. خبرگزاری رویتر هم گزارش داد که به دلیل کاهش درآمدهای نفتی، پرداخت حقوق کارکنان امارات عربی متحده به تأخیر افتاده است.^{۴۴}

۳۳۳

رادیو بی‌بی‌سی امروز، در گزارشی ویژه درباره جنگ ایران و عراق به بیان دیدگاه‌های سه کارشناس و تحلیل‌گر مسائل راهبردی درباره عملیات والفجر ۸، اهمیت و تأثیر آن در منطقه، عملیات والفجر ۹ و اهداف آن، عملیات آتی ایران و منطقه آن و تلاش کشورهای منطقه و دبیرکل سازمان ملل برای توقف جنگ پرداخته است.

رادیو بی‌بی‌سی ابتدا با بیان مقدمه‌ای درباره جنگ و اشاره به عملیات والفجر ۸، این پرسش را مطرح کرد که در وضعیت کنونی با توجه به مشخص‌تر شدن مواضع راهبردی، آیا وضعیت نظامی

تغییر خواهد کرد؟ باب الیوت کارشناس مؤسسه بین‌المللی مطالعات راهبردی، در این باره پاسخ داد: «یک جنبه جالب نبردها [عملیات والفجر ۸] این بوده که نیروهای ایران توانسته‌اند از آب‌های شور عبور کنند، این کاری است که حتی در ارتش‌های پیشرفته نیز دشوار است. آنان سپس به خطوط عراقی‌ها نفوذ کردند، خود را در مواضع دفاعی مستقر ساختند، این مواضع را تقویت کردند و سپس در مقابل ضدحمله‌های عراق به مقابله برخاستند. این امر نشانه مهارت‌های حرفه‌ای و مدیریت بهتر فرماندهان ایرانی است و از جانب دیگر نشان می‌دهد، عراق قبل از آنکه بتواند یک ضدحمله موفقیت‌آمیز علیه ایران انجام دهد، راهی دراز در پیش دارد. منطقه فاو اصولاً محل پرمخاطره‌ای است، ولی اگر عراق مهارت واقعی در استقرار نیروها و هماهنگ کردن واحدهای مختلف خود در این منطقه را داشت می‌توانست کارهای بسیار بیشتری انجام دهد.» الیوت در پاسخ به این پرسش خبرنگار بی‌بی‌سی که از نظر راهبردی بازپس‌گیری شبه‌جزیره فاو برای عراق تا چه حد اهمیت دارد؟ گفت: «شبه‌جزیره فاو اینک یک منطقه کوچک است که تعداد قابل توجهی از نیروهای ایران در آن مستقر هستند. این نیرو در عین حال کنترل دو آبراه مهم در خلیج [فارس]، یعنی خور عبدالله که به تنها پایگاه دریایی عراق در خلیج [فارس] منتهی می‌شود و شط‌العرب [اروندرو] را در دست دارند. عراق باید فاو را پس بگیرد، زیرا اگر قرار باشد مذاکراتی انجام گیرد ایران خواهد گفت ما کنترل آبراه‌ها را در اختیار داریم و شما بدون اطلاع و اجازه ما در منطقه فاو قادر به انجام دادن هیچ کاری نیستید. حالا در مقابل به ما چه می‌دهید؟ بدیهی است برای دولت عراق مواجهه با این وضع، بسیار دشوار خواهد بود. علت تصرف شبه‌جزیره فاو توسط ایران به نظر من اولاً این بود که ایران از مدت‌ها قبل چنین فکری را در سر داشت. دوم آنکه ایران می‌خواست در نقطه‌ای که عراق ضعیف است، ضربه وارد آورد. اگر به موقعیت محل توجه کنید می‌بینید فاو، کاملاً به بصره نزدیک است که خود این نزدیکی تهدیدی محسوب می‌شود. عراق ناچار خواهد بود نیروهای دفاعی خود را در این منطقه مستقر سازد و به ایران پاسخی بدهد.»

همچنین فرد هالیدی استاد روابط بین‌الملل در مدرسه عالی اقتصاد لندن، درباره نزدیکی شبه‌جزیره فاو به مرزهای کویت و عربستان، دو کشور ثروتمندی که در طول جنگ از عراق حمایت کرده‌اند و نیز تأثیر هشدارهای جدی تهران به این دو کشور درباره حمایت نکردن از صدام حسین گفت: «عربستان در کنار عراق قرار دارد، زیرا این کشور عرب است و اگر سقوط کند پای ایران بیشتر به خلیج فارس و داخل سرزمین اعراب باز خواهد شد، ولی با وجود این حمایت، همان‌طور که ریگان در فیلیپین و هائیتی دست به عمل زده، امکان دارد کشورهای عرب بکوشند تغییری در دولت عراق به وجود آورند، ولی این کار بسیار دشوار خواهد بود، زیرا صدام حسین کنترل کامل اوضاع را در دست دارد. ایران نه تنها خواستار برکناری صدام حسین، بلکه تمامی حکومت بعث در عراق است. بعثی‌ها دو میلیون نفر از چهارده میلیون نفر جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند. بنا بر این قبول تقاضای ایران بسیار دشوار و هرگونه تغییر رئیس دولت در عراق مخاطره‌آمیز خواهد بود. عربستان

سعودی مایل است تا آنجا که ایران زیاد تندروی نکند با آن کشور به مصالحه دست یابد، ایران نیز مایل نیست به یک جنگ تمام‌عیار با عربستان سعودی دست بزند، بلکه مایل است دامنه جنگ را گسترش ندهد و تنها به عربستان و کویت فشارهای سیاسی و دیپلماتیک وارد آورد و به آنها بگوید اگر می‌خواهید جنگ تمام شود باید تغییراتی را که برای ما قابل پذیرش است در عراق به وجود آورید، ولی هنوز این مرحله فرا نرسیده است، عربستان و کویت از سوریه خواسته‌اند از نفوذ خود برای کشاندن ایران به پای میز مذاکره استفاده کند. سوریه به خاطر خصومت خود با عراق از ایران حمایت می‌کند. از سوی دیگر، این کشور مایل نیست به حرف‌ها و نصیحت‌های کشورهای دیگر عرب در مورد سیاست‌های خارجی خود گوش بدهد. شاید هم سوریه گمان می‌کند می‌تواند دولت بعث عراق را با یک دولت بعث دیگر که برای خودش مفیدتر است عوض کند.»

خبرنگار بی‌بی‌سی از هژیر تیموریان یک کرد ایرانی، که برای نشریه تایمز مقاله می‌نویسد، درباره عملیات روز ۲۴ فوریه (۵ اسفند ۱۳۶۴) ایران، موسوم به والفجر ۹، در کردستان عراق و همچنین وضعیت کردهای معارض عراقی که علیه رژیم این کشور در حال جنگ هستند سؤال کرد. هژیر تیموریان در پاسخ گفت: «این حمله تا حد زیادی یک مسئله مربوط به کردها بود. سه‌هزار چریک کرد عراق که اینک در ایران زندگی می‌کنند و عضو قبیله بارزانی عراق هستند همراه چهار هزار نفر از سربازان و پاسداران ایرانی به کردستان حمله کردند.* آنان در ابتدا ۱۵ مایل در داخل خاک عراق پیشروی کردند، ولی سی‌هزار کرد عراقی که به دولت وفادار هستند ایرانی‌ها را به‌طور کامل عقب رانده‌اند، اینک می‌توان گفت که کردهای عراق در حال دست‌اندازی به خاک ایران هستند. من احساس می‌کنم هدف اصلی عملیات والفجر ۹ آن بود که بخشی از ارتش عراق را از جبهه‌های جنوب دور کنند و آن را پراکنده سازند. این طرح عملی نبود، زیرا نبرد در کوهستان‌های مرتفع را می‌توان با تعداد اندکی نیرو که با اسلحه در گذرگاه‌ها مستقر شوند، انجام داد. اگر ایران در این حمله به پیروزی‌های قابل توجهی دست می‌یافت، ضربه روانی شدیدی به نیروهای عراق وارد می‌آمد. ایران در چنین صورتی می‌توانست به حوزه‌های نفتی کرکوک که عراق اکثر نفت خود را از آنجا به‌وسیله خطوط لوله‌های نفتی صادر می‌کند، دست یابد و صادرات نفت عراق را قطع کند.»

خبرنگار بی‌بی‌سی پرسید: «روز ۲۹ می (۸ خرداد)، که مصادف با نوزدهم رمضان و قتل حضرت علی^(ع) پسرعموی حضرت محمد^(ص) است، تاریخ مهمی است، بسیاری از ناظران انتظار دارند در این روز، ایران به یک حمله بزرگ در بخش جنوبی جبهه‌های مرکزی دست بزند.» هژیر تیموریان پاسخ داد: «ما انتظار داریم این حمله بزرگ که می‌بایست نامش والفجر ۱۰ باشد در این تاریخ انجام گیرد. حمله‌هایی که اخیراً انجام شده در واقع مقدمه‌ای است بر این حمله بزرگ. ایران امیدوار است با این حمله ضربه فلج‌کننده‌ای به عراق بزند.»

* کردهای بارزانی در عملیات والفجر ۹ شرکت نداشتند. برای اطلاع از جزئیات این عملیات به کتاب تنبیه متجاوز تألیف حسین اردستانی، صفحات ۱۹۲ تا ۲۰۱ مراجعه کنید.

خبرنگار بی‌بی‌سی گفت: «عراق نیز طی چند هفته اخیر به داخل خاک ایران هجوم آورده و ۲۰۰ مایل مربع از خاک این کشور را اشغال کرده است.»

باب الیوت نیز یادآور شد: «نیروهایی که در این ناحیه مستقر شوند برای نیروهای عراق که از پایین جزیره مجنون واقع در باتلاق‌های هویزه به‌سوی خرمشهر یا آبادان بیایند تهدیدی بالقوه محسوب خواهند شد. هر نیرویی که از مواضع عراقی‌ها در شمال شرقی بصره بیاید، تهدیدی برای نیروهای ایران محسوب خواهد شد، توانایی عراق در مورد انجام حملات هوایی در چند صد مایلی داخل خاک ایران چندین جنبه دارد، یک جنبه آن است که عراق اینک از جت‌های بمب‌افکن خود که چندین سال بی‌استفاده مانده بود برای پرتاب بمب‌های سنگین استفاده می‌کند. جنبه دیگر آن است که این حملات ممکن است به رفاه اقتصادی ایران لطمه بزند، ولی اثری در نیروهای ایران و خود دولت ایران ندارد.»

خبرنگار بی‌بی‌سی افزود: «یک تحول مهم دیگر در جنگ خلیج [فارس]، مصاحبه اخیر دبیرکل سازمان ملل بود. وی در این مصاحبه گفت روی یک دستور کار هشت‌ماده‌ای در رابطه با مذاکرات مستقیم ایران و عراق موفق شده است.»

فرد هالیدی این امر را باعث خوش‌بینی ندانسته و خاطر نشان کرد: «پرز دکوئیار فرد خوش‌بینی است که در چندین مورد، از جمله ایران، قبرس و افغانستان کوشیده به درگیری‌ها از طریق مذاکرات پایان دهد. در مورد جنگ خلیج فارس من گمان می‌کنم اینک شانسی توافق میان دو کشور از چند ماه قبل، بیشتر نیست زیرا ایران قویاً خواستار گرفتن امتیازات عمده از عراق است و عراق تاکنون به چنین کاری تن نداده است. ایران همچنین هنوز در موقعیتی نیست که عراق را وادار به دادن امتیاز بکند. من فکر می‌کنم در نهایت اگر قرار باشد عراق ناچار به دادن امتیاز شود این کار نه از طریق ابرقدرت‌ها و نه از طریق کشورهای عرب، بلکه توسط خود ایران انجام خواهد شد. ایران جنگی طولانی را دنبال خواهد کرد ممکن است این کشور به فتوحات عمده دست نیابد و عراق به ضدحملات علیه مراکز اقتصادی ایران دست بزند، ولی در نهایت اگر قرار باشد دولت فعلی ایران با دولت آینده‌ای نظیر آن به مذاکرات صلح تن در دهد، خود در این کشور امتیازات لازم را از عراق خواهد گرفت.»^{۴۵}

۳۳۴

حافظ اسد رئیس‌جمهور سوریه، در حالی خواهان پایان جنگ ایران و عراق است که به گزارش مؤسسه بین‌المللی مطالعات راهبردی لندن هیچ نشانه‌ای درباره پایان جنگ ایران و عراق وجود ندارد.

به نوشته روزنامه لبنانی *السفیر*، حافظ اسد به‌تازگی در دیداری شش‌ساعته با تعدادی از اعضای اتحادیه وکلای دادگستری لبنان که در اجلاس وکلای دادگستری عرب در دمشق،

شرکت داشته‌اند، گفته است که وی خواهان متوقف شدن جنگ ایران و عراق است، ولی نمی‌داند به چه نحوی و با چه وسیله‌ای این توقف باید حاصل شود.*

اسد همچنین تأکید کرده است که باید بین حرکت اسلامی نشئت گرفته از ایران و تفکرات اسلامی، تفکیک قائل شد، همان طوری که تروریسم از عکس العمل‌های زجرکشیدگان قابل تمیز است.^{۴۶}

از سویی، مؤسسه بین‌المللی مطالعات راهبردی لندن در آخرین گزارش خود درباره جنگ ایران و عراق نوشته است: «با وجود آنکه جنگ ایران و عراق از نقطه نظر شدت و وسعت و همچنین تلفات انسانی از دیگر منازعات خاورمیانه [غرب آسیا] پیشی گرفته است، ولی با این وصف هیچ نشانه‌ای دال بر اینکه، این جنگ به زودی پایان پذیرد، وجود ندارد. در این گزارش افزوده شده که ایران حاضر به مذاکره نیست و از سوی دیگر، توانایی تحمیل کردن صلح مورد نظر خود را ندارد. این در حالی است که عراق هم‌زمان تمایل بیشتری به صلح دارد.»^{۴۷}

۳۳۵

به گزارش خبرگزاری فرانسه، شاه حسین پادشاه اردن، امروز، به بغداد رفت و با صدام حسین رئیس‌جمهور عراق، ملاقات کرد؛ این سفر یک هفته پس از دیدار رسمی حافظ اسد از اردن و دو روز پس از دیدار با حسنی مبارک در عقبه انجام شد.

در این سفر که با هدف تلاش برای آشتی عراق و سوریه انجام شد، نخست‌وزیر، وزیر دربار، وزیر امور خارجه و فرمانده نیروهای مسلح اردن، شاه حسین را همراهی کردند.^{۴۸}

۳۳۶

یک شبکه تلویزیونی امریکا اعلام کرد سوریه در راه تلاش برای آزادی گروگان‌های امریکایی، ایران را تهدید کرد که در صورت همکاری نکردن در این مورد، دیگر از ایران در جنگ با عراق حمایت نخواهد کرد.

به گزارش خبرگزاری فرانسه، شبکه تلویزیونی سی.بی.اس امریکا به نقل از منابع دیپلماتیک اعلام کرد: حافظ اسد رئیس‌جمهوری سوریه، تلاش‌های مستمری را برای آزاد کردن گروگان‌های امریکایی و فرانسوی ربوده شده در لبنان به کار گرفته است. سی.بی.اس افزود: رهبران سوریه در

* به نظر می‌رسد بعد از عملیات فاو، برخی کشورهای عرب به خصوص عربستان و کویت فشار فزاینده‌ای را برای متقاعد کردن سوریه به اتخاذ موضعی ملایم‌تر درباره جنگ آغاز کرده‌اند. در این موقعیت دولت سوریه به دلیل مشکلات اقتصادی بسیار، سیاست تهاجمی ریگان در منطقه، تهدیدات رژیم صهیونیستی، شکست سیاست‌های سوریه در لبنان و در نتیجه منزوی شدن در صحنه سیاسی احتیاج به کسب آرا در صحنه عربی و بین‌المللی دارد. به همین دلایل، سوریه بعد از عملیات والفجر ۸، به‌طور عملی درباره مسئله جنگ حالت محافظه‌کارانه و راهبرد تبلیغاتی نوینی را اتخاذ کرده است.

دیدار با مقامات ایرانی در دمشق، تهدید کرده‌اند در صورتی که آیت‌الله خمینی از نفوذ خود برای آزادسازی گروگان‌ها استفاده نکند، آنها حمایت خود را از ایران در جنگ با عراق سلب خواهند کرد. به گفته سی.بی.اس، اغلب گروگان‌ها توسط حزب‌الله طرف‌دار ایران در بعلبک نگهداری می‌شوند و دمشق می‌کوشد تا بر روی این حزب لبنانی اعمال نفوذ کند. سی.بی.اس ادامه داد: سوری‌ها به اطلاع دولت امریکا رسانده‌اند که آنها نمی‌توانند با متوسل شدن به زور ریسک کنند.^{۴۹}

۳۳۷

امروز، در امریکا، ۴ نفر به توطئه طراحی قاچاق ۳۳ میلیون دلاری موشک‌های پیشرفته ضدتانک از امریکا به ایران و عراق متهم شدند.

به گزارش خبرگزاری رویتر وزارت دادگستری امریکا اعلام کرد: ۲ امریکایی و دو اروپایی تلاش خود را از اواخر ماه فوریه تا آوریل، به قصد صدور ۳۸۱۹ دستگاه موشک هدایت‌شونده آغاز کردند، ولی مأموران مخفی اداره گمرک امریکا نقشه آنان را قبل از موفقیت کشف و ختنی کردند. به گفته مقامات رسمی، ۲ امریکایی متهم اصلی این پرونده دستگیر و ۲ متهم دیگر تحت تعقیب قرار دارند.

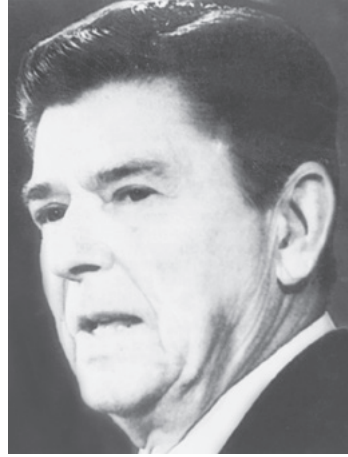
هیئت عالی دادگاه تگزاس در دالاس ادعا کرده است که متهمان این پرونده قصد داشتند موشک‌های سرقت‌شده پورتوریکو را از طریق اروپا به مقاصد خود ارسال دارند و پول خود را از طریق یک بانک ناشناس اروپایی و یک بانک دیگر در هوستون دریافت دارند.^{۵۰}

در همین حال، خبرگزاری یونایتدپرس گزارش داد که وزیر دادگستری برمودا خواهان اخراج ۵ فرد متهم به تلاش برای فروش تسلیحات امریکایی به ارزش ۲/۱ میلیارد دلار به ایران، و تحویل آنها به امریکا شد. این متهمان شامل ۴ امریکایی و یک ژنرال بازنشسته اسرائیلی هستند. مسئول امور دفاعی برمودا، صدور دستور اخراج ۵ متهم مزبور و تحویل آنها به امریکا را کاری نادرست اعلام کرد.^{۵۱} شایان ذکر است رسانه‌های خبری گاه‌به‌گاه یک موج تبلیغاتی مبنی بر فروش سلاح از طریق رژیم صهیونیستی یا امریکا به ایران، راه می‌اندازند.

۳۳۸

در حالی که ریگان اقدام ایران در خلیج فارس را گستاخانه خواند، سخنگوی کاخ سفید نیز اعلام کرد اگر کنگره امریکا همچنان مصمم به مخالفت با فروش اسلحه به عربستان باشد، ریگان قطعنامه کنگره را وتو خواهد کرد. وی تأکید کرد مخالفت کنگره موجب تردید ایران به عزم ایالات متحده می‌شود. رونالد ریگان رئیس‌جمهور امریکا، امروز، در سخنانی ایران را متهم به حمله هوایی علیه کشتی

عربستان سعودی در خلیج فارس کرد.* وی که این حادثه را بهانه و فرصتی مناسب برای فشار به کنگره برای موافقت با فروش سلاح به عربستان دانسته، ضمن برشمردن ضرورت حمایت از عربستان به رهبران کنگره هشدار داد که ایرانی‌ها در خلیج فارس گستاخ‌تر شده‌اند.^{۵۲}

رونالد ریگان رئیس‌جمهور آمریکا

رادیو آمریکا به نقل از روزنامه واشنگتن تایمز که در یک گزارش تحلیلی به بررسی دیدگاه‌های موافق و مخالف با فروش موشک‌های آمریکایی به عربستان سعودی و نقش جنبی ایران در این زمینه پرداخته است، گفت: «دولت ریگان دیروز، حملات نظامی فزاینده ایران به کشتی‌های بی طرف در خلیج فارس را با خودداری کنگره از تصویب طرح

فروش ۳۵۴ میلیون دلار اسلحه به عربستان سعودی در هفته گذشته مرتبط دانست.» این رادیو افزود: «لاری اسپیکس سخنگوی کاخ سفید، خاطرنشان کرد ما بر این تصوریم، ایرانیان احتمالاً در مورد عزم ایالات متحده دچار شک و تردید شده‌اند [به عبارتی] رأی کنگره علائم نادرستی به ایران فرستاده است.»^{۵۳}

لاری اسپیکس با اشاره به ۲ حمله ایران به نفتکش‌های عربستان در روزهای گذشته، خاطرنشان کرد: «امریکا مصمم است راه تنگه هرمز را باز نگاه دارد و گسترش دامنه جنگ ایران و عراق به کشورهای عرب حوزة خلیج [فارس] تهدید عمده‌ای برای منافع آمریکا خواهد بود.» وی افزود: «ایران نباید رأی کنگره آمریکا را به اشتباه تعبیر کند و هیچ تردیدی در مورد اراده آمریکا داشته باشد.» به گفته لاری اسپیکس، مخالفت کنگره آمریکا با فروش تسلیحات به عربستان در نظر کشورهای میانه‌روی عرب چنین تعبیر خواهد شد که آمریکا شریک قابل اعتمادی نیست و در مواقع بحران برای کمک به دوستان خود در منطقه با سرعت کافی عمل نمی‌کند. وی گفت: «انتظار می‌رود پرزیدنت ریگان قطعنامه کنگره را در زمینه منع فروش اسلحه به عربستان سعودی و تو کند. آرای مختلف در سنای آمریکا و مجلس نمایندگان به مراتب بیش از آرای مورد نیاز برای باطل کردن وتوی رئیس‌جمهوری است، ولی اگر پرزیدنت ریگان بتواند یکی از دو مجلس قانونگذاری را مجاب کند که وتوی او را باطل نسازد، طرح فروش اسلحه به عربستان سعودی عملی خواهد شد.»^{۵۴}

* شایان ذکر است هفته گذشته، ستاد مجلس نمایندگان آمریکا، لایحه پیشنهادی ریگان مبنی بر فروش موشک‌های ضد هوایی و زمین‌به‌دریا به عربستان را رد کردند. [خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۶،

۱۳۶۵/۲/۲۵، ص ۲۷، واشنگتن - خبرگزاری یونایتد پرس]

منابع و مآخذ روزشمار ۱۳۶۵/۲/۲۳

۱. سند شماره ۱۲۱۷/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: دفترچه ثبت جنگ راوی قرارگاه نیروی زمینی سپاه، مهدی انصاری ۱۳۶۵/۲/۲۲ تا ۱۳۶۵/۲/۳۱، پشت ص ۳۸؛ و - سند شماره ۱۱۸۹/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: دفترچه ثبت جنگ راوی تیپ ۱۰ سیدالشهدا^(ع)، سیدمحمد فاطمی، ۱۳۶۵/۲/۲۱ تا ۱۳۶۵/۲/۲۹، صص ۳۶ - ۲۷.
۲. سند شماره ۱۳۲۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی نیروی زمینی سپاه (مستقر در محور ابوغریب)، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۳. سند شماره ۱۳۸۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش عملیات پیچ‌انگیزه، اطلاعات و عملیات قرارگاه خاتم‌الانبیا^(ص)، ۱۳۶۵/۲/۲۳؛ و - سند شماره ۱۳۸۲۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای واحد اطلاعات قرارگاه عملیاتی خاتم‌الانبیا^(ص)، شماره ۱۴، ۱۳۶۵/۲/۳۱، ص ۲.
۴. سند شماره ۱۱۸۹/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، صص ۳۷ و ۳۸.
۵. سند شماره ۱۳۸۷۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای از ۷۵۲۹ ج به قرارگاه کربلا، ص ۲، ۱۳۶۵/۲/۲۵؛ و - سند شماره ۱۳۸۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای، واحد اطلاعات قرارگاه نجف، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ص ۵.
۶. سند شماره ۱۷۲۵۱۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ناحیه ۱ نقده به قرارگاه مقدم رمضان، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۷. سند شماره ۴۰۳۹۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه حمزه سیدالشهدا^(ع) به فرماندهی ژاجا (رکن ۳)، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۸. سند شماره ۱۳۸۶۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از اداره اطلاعات شاجا به وزارت کشور، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۹. سند شماره ۱۳۹۱۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای اطلاعاتی واحد اطلاعات قرارگاه نجف ۲ سپاه، شماره ۱۱۵، ۱۳۶۵/۲/۲۷، ص ۳.
۱۰. سند شماره ۱۲۱۷/د مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، صص ۳۸ - ۳۶؛ و - سند شماره ۱۸۲۹۵/۱۸۲۹۵ پن مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: جلسه عملیات کربلا، ۴، (قرارگاه نیروی زمینی سپاه، ۱۳۶۵/۲/۲۳، نوار شماره ۱۹۷۹۹)، مهدی انصاری، صص ۷۱ - ۱.
۱۱. سند شماره ۴۴۲۶۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی نیروی زمینی سپاه به فرماندهی تیپ الحديد (موشکی)، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۱۲. سند شماره ۱۰۷۰۹۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی نیروی زمینی سپاه به فرمانده تیپ ۳۳ المهدی^(ع)، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۱۳. سند شماره ۱۳۴۰۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی قرارگاه رمضان به قرارگاه خاتم‌الانبیا^(ص)، ۱۳۶۵/۲/۲۳، صص ۳۱ و ۳۱/۱.
۱۴. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۱، رادیو بغداد، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۱۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۴، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۲۵.
۱۶. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۵، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۲۳، رادیو آمریکا؛ و - همان، ص ۱۹، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۱۷. همان، ص ۲۱، رادیو آمریکا، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۱۸. سند شماره ۱۳۸۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای، از واحد اطلاعات قرارگاه رمضان به قرارگاه خاتم‌الانبیا^(ص)، شماره ۳، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ص ۸.
۱۹. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۲.
۲۰. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۹، ص ۲.
۲۱. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۲.
۲۲. سند شماره ۱۳۴۰۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین.
۲۳. سند شماره ۱۸۵۴۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی گردان نوهد به بخشداری اشنویه، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۲۴. سند شماره ۳۱۴۴۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از شهربانی کردستان به استانداری کردستان، ۱۳۶۵/۲/۲۹.
۲۵. سند شماره ۲۰۰۲۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: نشریه اخبار روزانه وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی، شماره ۴۲۷، ۱۳۶۵/۲/۲۷، ص ۴.
۲۶. سند شماره ۲۰۰۲۴۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: نشریه اخبار روزانه وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی، شماره ۲۴۶، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ص ۱.
۲۷. سند شماره ۲۰۰۴۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: نشریه اخبار روزانه وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی، شماره ۲۴۴، ص ۱.
۲۸. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۲؛ و - روزنامه ابرار، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۱۰؛ و - روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۴.
۲۹. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۳.
۳۰. روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۶.
۳۱. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۲.
۳۲. روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۸.
۳۳. سند شماره ۷۴۷۵۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی ناحیه اصفهان به فرماندهی سپاه کشوری، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۳۴. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۴.
۳۵. روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۵.
۳۶. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۲.
۳۷. روزنامه رسالت، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۲؛ و - خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۶، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۱۹، پاریس - خبرگزاری قطر، ۱۳۶۵/۲/۲۴.

۳۸. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۵، ۱۳۶۵/۲/۲۴، صص ۳ و ۴، بحرین - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۳۹. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۶، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ۲۷، واشنگتن - خبرگزاری یونایتدپرس، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۴۰. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۵/۲/۲۴، صص ۲ و ۳، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۴۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۶، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ۲۶، واشنگتن - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۴۲. همان، صص ۴۰ و ۴۱، واشنگتن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۴۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۵، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ۸، توکیو - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۴۴. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۱۷.
۴۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۵، ۱۳۶۵/۲/۲۴، صص ۱۴ - ۱۰، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۴۶. سند شماره ۲۱۲۴۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: بولتن گزارش مستقیم، وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی، شماره ۴/۲۲، ۱۳۶۵/۲/۲۳، ص ۱۰.
۴۷. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۵، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۷، لندن - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۲/۲۳.
۴۸. روزنامه کیهان، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۲۰.
۴۹. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۶، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ص ۳۴، واشنگتن - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۵۰. همان، ص ۲۹، واشنگتن - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۵۱. همان، صص ۲۹ و ۳۰، هامپلتون - خبرگزاری یونایتدپرس، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۵۲. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۶، ۱۳۶۵/۲/۲۵، ص ۲۷، واشنگتن - خبرگزاری یونایتدپرس، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۵۳. همان، صص ۲۳ و ۲۴، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۴.
۵۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۵۵، ۱۳۶۵/۲/۲۴، ص ۲۱، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۵/۲/۲۳.